2016

M. A. Part–I

SANSKRIT

Paper – IV

Full Marks : 100

Time : 4 Hours

The figures in the right-hand margin indicate full marks.

Candidates are required to give their answers in their own words as far as practicable.

[First Half – 60 Marks]

1. मेघदूतं गीतिकाव्यमिति मतं समालोच्यताम् । 14

अथवा

अप्यन्यस्मिञ्जलधर! महाकालमासाद्यकाले — अनेन पद्यांशेन सम्बद्धः नगरविशेषः कः ?

मेघदूतमनुसृत्य तस्याः नगर्याः सौन्दर्यं चारुतया उपवर्ण्यताम् ।

(Turn Over)

2. अधोलिखितयोः श्लोकयोः कस्यचिदेकस्य व्याख्या कार्या — 6

a) जातं वंशे भुवनविदिते पुष्करावर्तकानां

जानामि त्वां प्रकृतिपुरुषं कामरूपं मघोनः ।

तेनार्थित्वं त्वयि विधिवशाद् दूरबन्धुर्गतोऽहं

याच्चा मोघा वरमधिगुणे नाधमे लब्धकामा॥

b) मन्दाकिन्याः सलिलशिशिरैः सेव्यमाना मरुद्भिः

मन्दाराणामनुतटरूहां छायया वारितोष्णाः ।

अन्वेष्टव्यैः कनकसिकता मुष्टिनिक्षेपगूढैः

संक्रीडन्ते मणिभिरमरप्रार्थिता यत्र कन्याः ॥

3. हर्षचरितानुसारतः धवलगृहस्य वर्णना उपस्थापनीया । 14

अथवा

हर्षचरितपञ्चमोच्छ्वासस्य वैशिष्ट्यं प्रतिपाद्यताम् ।

4. अधोलिखितयोः श्लोकयोः कस्यचिदेकस्य व्याख्या कार्या — 6

a) पातयति महापुरुषान्सममेव बहूननादरेणैव ।

परिवर्तनमानः एकः कालः शैलानिवानन्तः ॥

अथवा

आसीच्चास्य चेतसि-लोके हि लोहेभ्यःकठिनतराः खलु स्नेहमया बन्धनपाशाः यदाकृष्टास्तिर्यञ्चोऽप्येवमाचरन्ति इति।

5. नवमसर्गमधिकृत्य दूतरूपेण उपस्थितं नलं प्रति दमयन्त्याः कीदृशी दृष्टिः? तयो वार्तालपयोः वैशिष्ट्यमुपस्थाप्यताम् । 14

अथवा

व्याख्यायताम् —''उदिते नैषधे काव्ये क्व माघः क्व भारविः''।

6. अधोलिखितयोः श्लोकयोः कस्यचिदेकस्य व्याख्या कार्या — 6

a) अदृश्यमान्ता क्वचिदीक्षिता क्वचिन्ममाऽनुयोगे भवतः सरस्वती।
क्वचित्प्रकाशां क्वचिदस्फुटाऽर्णसं सरस्वती जेतुमनाः सरस्वतीम्॥

b) सुधांऽशुवंशाऽऽ भरणं भवानिति श्रुतेऽपि नाऽपैति विशेषसंशयः।
कियत्सु मौनं वितता कियत्सु वाङ्महत्यहो! वञ्चनचातुरी तव ॥

[Second Half – 40 Marks]

1. a) मृच्छकटिकं कोदृशं रूपकम् ? अलङ्कारशास्त्रोक्तदिशा वैशद्येन आलोच्यताम् । 12

अथवा

b) मृच्छकटिके प्रतिफलितं चारुदत्तचरित्रं समुपस्थाप्यताम् ।

2. **एकः** श्लोको देवगिरा व्याख्यायताम् — 8

a) सुखं हि द्रुःखान्यनुभूय शोभते घनान्धकारेष्विव दीपदर्शनम् ।
सुखात्तु यो याति नरो दरिद्रतां धृतः शरीरेण मृतः स जीवति ॥

b) आलोकविशाला मे हसा तिमिरप्रवेशविच्छिन्ना ।
उन्मीलिताऽपि दृष्टिर्निमीलितेवान्धकारेण ॥

3. a) मुद्राराक्षसनाटके उपलब्धं समाजचित्रं विशद्यताम् । 12

b) मुद्राराक्षसनाटकमनुसृत्य राक्षसचरित्रस्य वैशिष्ट्यानि पर्यालोच्यन्ताम्।

4. **एकः** श्लोको देवगिरा व्याख्येयः — 8

a) सुलभेष्वदर्थलाभेषु परसंवेदने जने ।
क इदं दुष्करं कुर्यादिदानीं शिविना विना ॥

b) परार्थानुष्ठाने रहयति नृपं स्वार्थपरता
परित्यक्तस्वार्थो नियतमयथार्थः क्षितिपतिः।
परार्थश्चेत् स्वार्थदभिमततरो हन्त परवान् ।
परायत्तः प्रीतेः कथमिव रसं वेत्ति पुरुषः ॥

—o—